

M508

Skydd av samisk mark Dokument

- Miljöbalk (1998:808)
- Rennäringslag (1971:437)
- Minerallag (1991:45)
- Skogsvårdslag (1979:429)
- Skogssamerättsutredningen, Sametinget 1997
- En ny rennäringspolitik (SOU 2001:101), förslag till lag om renskötselrätt och ändringar i skogsvårdslagen

Bakgrund

I stället för de regler som i dag finns i författningarna, som är ofullständiga och inte speglar det egendomsskydd samernas rätt till land och vatten har enligt grundlagen, behövs det nya regler som tydligare klargör innebörden av samernas rätt till land och vatten och förhållandet mellan denna och äganderätten.

För att åstadkomma ett gott sambruk av marken ska det framgå av lagstiftningen att den som brukar marken inom same- och renskötselområdet, antingen det sker med stöd av samisk rätt eller äganderätt, ska bruka marken med hänsyn och respekt för andras rätt att bruka samma mark. Det ska också framgå att de som brukar marken med stöd av olika rättigheter såvitt möjligt ska undvika att hindra varandras markanvändning. Att vissa hinder uppstår till följd av att flera brukar samma mark för olika ändamål kan inte undvikas, men dessa hinder ska begränsas så långt det är möjligt. Detta ska inte ändra på innehållet i de olika rättigheter till marken som finns inom same- och renskötselområdet i dag. Det rör sig i första hand om samisk rätt och äganderätt, men också om andra rättigheter till fast egendom, såsom arrende, servitut m.fl.

Tillräcklig tillgång till vinterbetesmark är av avgörande betydelse för att samerna långsiktigt ska kunna bedriva en naturbetesbaserad renskötsel. Totalt finns marklav lämplig för renbete inom ca 9 procent av den produktiva skogsmarken inom renskötselområdet. Tillgången på trädlav som kan användas som renbete är störst inom områden med gammal skog, främst barrskog som är mer än 120 år gammal. För att den påverkan som orsakas av skogsbruket ska bli så liten som möjligt bör samernas behov av hänsyn till vinterbetesmarken tydligare än i dag lyftas fram i den generella hänsynsbestämmelsen i skogsvårdslagen. En målsättning för skogsbruket bör vara att visa hänsyn till marklavbetet så att aldrig mer än tio procent av marklavbetet inom det område som berörs av en avverkning bortfaller på grund av skogsbruket.

Skogssamernas mark ägs och förvaltas sedan Domänverkets bolagisering till största delen av privata markägare. På denna mark gäller inga särskilda hänsynsregler till samernas markanvändning i samband med upplåtelser av nyttjanderätter. Inte heller

gäller några regler om rätt till ersättning för sådana upplåtelser. Bakgrunden till den skillnad som i dag finns mellan de regler som gäller för upplåtelser av nyttjanderätter och ersättning för dessa inom fjällsamernas mark och skogssamernas mark har behandlats av Skogssamerättsutredningen. När regeln om upplåtelser av nyttjanderätter först infördes genom 1886 års renbeteslag var avsikten att den skulle gälla för såväl fjällsamers som för skogssamers mark som inte var i enskild ägo. Skälet till att regeln skulle omfatta såväl skogssamers som fjällsamers mark i statens ägo var att samernas sedvanerätt var lika stark på all mark.

I och med Domänverkets bolagisering år 1992, övergick den statliga året-runt-marken nedanför odlingsgränsen – dvs. skogssamernas mark – i privat ägo (Sveaskog). Det underströks att de ändrade ägandeförhållandena inte påverkade samernas rätt att använda marken för renskötsel, jakt och fiske. Detta markerades genom att beteckningen kronomark behölls för all året-runt-mark som fram till år 1992 varit statlig mark oavsett om den övergick i privat ägo eller behölls som statlig mark (prop. 1991/92:134, s. 34).

Motiv

Det behövs tydliga regler som tydligare klargör innebörden av samisk rätt till land och vatten och förhållandet mellan denna och äganderätten. Sametinget ska begära att regeringen och riksdagen i miljöbalken, rennäringslagen, minerallagen och i skogsvårdslagen inför följande:

Staten bör också kompensera skogssamerna för upplåtelser av nyttjanderätter inom deras mark. En ny regel införs i rennäringslagen som ger skogssamerna samma rätt till ersättning för nyttjanderättsupplåtelser inom sina marker som den rätt till ersättning för nyttjanderättsupplåtelser som fjällsamerna har på sina marker enligt 34 § rennäringslagen.

Miljöbalk (1998:808)

Möjlig lydelse

3 kap. Grundläggande bestämmelser för hushållning med mark- och vattenområden

...

5 § Mark- och vattenområden som har betydelse för rennäringen eller yrkesfisket eller för vattenbruk skall så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Områden som är av riksintresse för rennäringen eller yrkesfisket skall skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.	5 § Mark- och vattenområden som har betydelse för <i>den samiska kulturen och</i> rennäringen ska skyddas mot åtgärder som <i>kan försvåra kulturens utveckling och näringens</i> bedrivande. Mark- och vattenområden som har betydelse för yrkesfisket eller för vattenbruk ska så långt möjligt skyddas mot åtgärder som kan påtagligt försvåra näringarnas bedrivande. Områden som är av riksintresse för rennäringen eller yrkesfisket ska skyddas mot åtgärder som avses i första stycket.
--	---

...

4 kap. Särskilda bestämmelser för hushållning med mark och vatten för vissa områden i landet

...

5 § Inom fjällområdena Långfjället-Rogen, Sylarna-Helags, Skäcker-fjällen, Burvattnet, Hotagsfjällen, Frostviken- Borgafjällen, Marsfjällen-Vardofjällen, Artfjället, Tärna- Vindelfjällen, Sarek-Mavas, Kebnekaise-Sjaunja, Rostu och Pessinki får bebyggelse och anläggningar komma till stånd endast om det behövs för rennäringen, den bofasta befolkningen, den vetenskapliga forskningen eller det rörliga friluftslivet. Andra åtgärder inom områdena får vidtas endast om det kan ske utan att områdenas karaktär påverkas.

...

Obligatorisk tillåtlighetsprövning

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av nya verksamheter av följande slag:

1. järn- och stålverk, metallverk och ferrolegeringsverk,
2. massafabriker och pappersbruk,
3. fabriker för raffinering av råolja eller för tung petrokemisk produktion,
4. fabriker för framställning av baskemikalier eller gödselmedel,
5. cementfabriker,
6. anläggningar för kärnteknisk verksamhet som prövas av regeringen enligt lagen (1984:3) om kärnteknisk verksamhet samt anläggningar för att bryta uranhaltigt material eller andra ämnen som kan användas för framställning av kärnbränsle,
7. förbränningsanläggningar, om anläggningen har en tillförd effekt om minst 200 megawatt,
8. gruppstationer för vindkraft med tre eller flera vindkraftsaggregat med en sammanlagd uteffekt av minst tio megawatt,
9. anläggningar för lagring av minst 50 miljoner normal kubikmeter naturgas,
10. anläggningar för behandling av farligt avfall, om huvuddelen av det avfall som avses bli behandlat i anläggningen kommer från andra inrättningar och mer än 10 000 ton farligt avfall årligen förbränns eller på annat sätt återvinns eller bortskaffas vid anläggningen,
11. anläggningar för att utvinna ämnen eller material inom de områden som anges i 4 kap. 5 §,
12. vattenkraftverk som är avsedda för en installerad generatoreffekt av minst 20 megawatt,
13. vattenregleringar varigenom skall utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner kubikmeter under året eller tio miljoner kubikmeter under veckan,
14. vattenöverledningar eller andra vattenbortledningar från vattendrag eller sjöar med en normal oreglerad lågvattenföring av minst tio kubikmeter i sekunden i bortledningspunkten respektive utloppet, om därigenom en sådan mängd vatten tas i anspråk att vattenföringen understiger fyra femtedelar av den normala oreglerade lågvattenföringen,
15. grundvattentäkter för tillgodogörande av en större vattenmängd än 10 000 kubikmeter om dygnet, om inte minst nio tiondelar av det uttagna vattnet återförs till grundvattenmagasinet,
16. andra vattenregleringar, vattenöverledningar och vattenbortledningar än som har angetts förut, om verksamheten avser någon av sjöarna Vätern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan och företaget kan antas få betydande omfattning eller bli av ingripande slag,
17. byggande av plattformar som är avsedda att användas vid utvinning av olja eller gas inom havsområden samt annan än helt tillfällig ankring eller förtöjning av sådana plattformar för reparation, ombyggnad eller av någon annan anledning,
18. motorvägar och motortrafikleder samt andra vägar med minst fyra körfält och en sträckning av minst tio kilometer,
19. järnvägar avsedda för fjärrtrafik och anläggande av nytt spår på en sträcka av minst fem kilometer för befintliga järnvägar för fjärrtrafik,
20. allmänna farleder,
21. flygplatser med en banlängd av minst 2 100 meter.

Obligatorisk

tillåtlighetsprövning

1 § Regeringen skall pröva tillåtligheten av nya verksamheter av följande slag:

1. . . .
- . . .
- 21. . . .
- 22. *bebyggelse, anläggningar, utvinning av skog, mineraler och material, vattenregleringar och – överledningar som ensamt eller tillsammans med andra motsvarande verksamhet eller annan markanvändning berör bedrivande av traditionella samiska näringar eller i övrigt den samiska kulturen inom mark- och vattenområden som har betydelse för samiska näringar och kultur.*

Rennäringslagen (1971:437)Möjlig lydelse

<p>30 § Den som inom året-runt-markerna äger eller brukar mark där renskötsel bedrivs får inte vid användningen av marken vidta åtgärder som medför avsevärd olägenhet för renskötseln i annan mån än som följer av förordnande enligt 26 §.</p> <p>Första stycket hindrar inte att mark används i enlighet med en detaljplan eller för företag vars tillåtlighet skall prövas i särskild ordning.</p>	<p><i>Markägare liksom innehavare av annan särskild rätt till fast egendom och innehavare av samisk bruksrätt ska visa hänsyn till varandras rätt att bruka marken och såvitt möjligt undvika att hindra varandras markanvändning.</i></p> <p><i>I skogsvårdslagen (1979:429) finns regler om den särskilda hänsyn som ska tas till renskötseln vid skogsbruk. I denna lag finns regler om den särskilda hänsyn som ska tas till andra intressen vid bedrivande av rennärning.</i></p> <p><i>Den som brister i hänsyn enligt första eller andra stycket ska ersätta uppkommen person- och sakskada.</i></p> <p><i>Vad som anges i denna § hindrar inte att mark används i enlighet med en detaljplan eller för företag vars tillåtlighet ska prövas i särskild ordning.</i></p>
<p>34 § Upplåtelse enligt 32 §, som ej avser tillgodogörande av naturtillgångar eller skogsavverkning, skall ske mot avgift, om ej särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan Samefonden och sameby som beröres av upplåtelsen enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.</p> <p>Avser upplåtelsen tillgodogörande av naturtillgångar, skall staten utge ersättning för den skada eller olägenhet för renskötseln som upplåtelsen medför. I fråga om fördelning av ersättning som ej utgår till bestämd person äger 28 § andra stycket motsvarande tillämpning.</p>	<p>34 § Upplåtelse enligt 32 §, som ej avser tillgodogörande av naturtillgångar eller skogsavverkning, skall ske mot avgift, om ej särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan Samefonden och sameby som beröres av upplåtelsen enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.</p> <p>Avser upplåtelsen tillgodogörande av naturtillgångar, skall staten utge ersättning för den skada eller olägenhet för renskötseln som upplåtelsen medför. I fråga om fördelning av ersättning som ej utgår till bestämd person äger 28 § andra stycket motsvarande tillämpning.</p> <p><i>Upplåtelse på året-runt-marker nedan odlingsgränsen, som ej avser tillgodogörande av naturtillgångar eller skogsavverkning, ska ske mot avgift, om ej särskilda skäl föreligger för avgiftsfrihet. Avgiften fördelas mellan Samefonden och sameby som beröres av upplåtelsen enligt bestämmelser som meddelas av regeringen.</i></p>

Skogsvårdslagen (1979:429)Möjlig lydelse

<p>31 § Vid skötsel av skog skall i fråga om hyggens storlek och utläggning, beståndsanläggning, kvarlämnande av trädsamlingar och skogsbilvägars sträckning den anpassning ske som uppenbart påkallas med hänsyn till rennärningen. Vid planläggning och genomförande av åtgärderna skall eftersträvas att berörd sameby har årlig tillgång till sammanhängande betesområden och till vegetation som behövs inom områden för samling, flyttning och rastning av renarna.</p>	<p>Vid skötsel av skog inom renskötselområdet ska hänsyn tas till rennärningens intressen, såsom ifråga om hyggens storlek och utläggning, beståndsanläggning, kvarlämnande av träd och trädsamlingar, markberedning gödsling, dikning och skogsbilvägars sträckning.</p> <p>Därvid ska eftersträvas att samebyarnas tillgång till marklavbete och trädlavbete väsentligen kan bibehållas och samling och flyttning av renar inte onödig förhindras.</p>
--	--

...

1 kap. Inledande bestämmelser

...

Bestämmelser i annan lagstiftning

7 § Bestämmelser som berör verksamhet som avses i denna lag finns i miljöbalken, plan- och bygglagen (1987:10) och lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

...

7 kap. Ersättning

Ersättning till sakägare	Ersättning till sakägare
<p>1 § Skada eller intrång som föranleds av undersökningsarbete skall ersättas av den som har undersökningstillstånd eller koncession med vars stöd arbetet bedrivs.</p> <p>2 § Skada som föranleds av att bearbetningskoncession har beviljats skall ersättas av koncessionshavaren.</p>	<p>1 § Skada eller intrång som föranleds av undersökningsarbete skall ersättas av den som har undersökningstillstånd eller koncession med vars stöd arbetet bedrivs.</p> <p><i>Inom områden som blivit anvisade till samernas uteslutande begagnande (kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och renbetesfjällen) är samerna sakägare.</i></p> <p>2 § Skada som föranleds av att bearbetningskoncession har beviljats skall ersättas av koncessionshavaren.</p> <p><i>Inom områden som blivit anvisade till samernas uteslutande begagnande (kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och renbetesfjällen) är samerna sakägare.</i></p>

...

Mineralersättning	Mineralersättning
<p>7 § Vid bearbetning skall koncessionshavaren för varje kalenderår betala en mineralersättning. Ersättningen skall motsvara två promille av det beräknade värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som har brutits och uppfordrats inom koncessionsområdet under året. Beräkningen skall ske på grundval av mängden uppfordrad malm, malmens halt av koncessionsmineral och genomsnittspriset för mineralet under året eller ett motsvarande värde.</p> <p>Av ersättningen skall tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägare inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Om det finns flera fastigheter inom koncessionsområdet, skall ersättningen till fastighetsägare bestämmas efter varje fastighets del i området. Ersättningen skall fastställas efter förhållandena den 31 december det år ersättningen avser.</p> <p>Koncessionshavaren skall i ett ärende om fastställelse av ersättning lämna de uppgifter som behövs för att ersättningen skall kunna bestämmas.</p>	<p>7 § Vid bearbetning skall koncessionshavaren för varje kalenderår betala en mineralersättning. Ersättningen skall motsvara två promille av det beräknade värdet av de mineral som omfattas av koncessionen och som har brutits och uppfordrats inom koncessionsområdet under året. Beräkningen skall ske på grundval av mängden uppfordrad malm, malmens halt av koncessionsmineral och genomsnittspriset för mineralet under året eller ett motsvarande värde.</p> <p>Av ersättningen skall tre fjärdedelar tillfalla fastighetsägare inom koncessionsområdet och en fjärdedel staten. Om det finns flera fastigheter inom koncessionsområdet, skall ersättningen till fastighetsägare bestämmas efter varje fastighets del i området. Ersättningen skall fastställas efter förhållandena den 31 december det år ersättningen avser.</p> <p><i>Inom områden som blivit anvisade till samernas uteslutande begagnande (kronomark ovanför odlingsgränsen som står under statens omedelbara disposition och renbetesfjällen) är samerna fastighetsägare.</i></p> <p>Koncessionshavaren skall i ett ärende om fastställelse av ersättning lämna de uppgifter som behövs för att ersättningen skall kunna bestämmas.</p>

Yrkande

att Sametinget begär att regeringen och riksdagen ändrar miljöbalken, rennäringslagen, minerallagen och skogsvårdslagen så att den som brukar marken inom same- och renskötselområdet ska bruka marken med hänsyn och respekt för samernas rätt att bruka samma mark.

För sametingspartiet Guovssonásti

Per Mikael Utsi